

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΧΑΪΑΣ

Ανακαλύπτω την Πάτρα των
επαναστατικών χρόνων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πάτρα και το Κάστρο της, κατά τη διάρκεια της Επανάστασης του 1821, υπήρξαν πεδία πολλαπλών ένοπλων συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων. Αν και η Πάτρα υπήρξε από τις πρώτες πόλεις που μπήκε στον αγώνα στις 21 Μαρτίου 1821, ήταν η τελευταία που απελευθερώθηκε, τον Οκτώβριο του 1828, από τα γαλλικά στρατεύματα του στρατηγού Maison. Οι αλλεπάλληλες και συνεχείς προσπάθειες κατάκτησης της πόλης και η μακρόχρονη πολιορκία του Κάστρου της, όλα αυτά τα χρόνια, από τους Έλληνες δεν είχαν επιτυχή έκβαση αφήνοντας στους Οθωμανούς ελευθερία κινήσεων στη ΒΔ Πελοπόννησο και στη Δυτική Στερεά Ελλάδα.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΤΟ 1821

Το **εγιαλέτι ή πασαλίκι του Μοριά** (Πελοπόννησος), κατά την περίοδο της Δεύτερης Οθωμανικής κυριαρχίας (1715-1821), ήταν διαιρεμένο σε **24 βιλαέτια ή καζάδες** (επαρχίες), ένα από τα οποία ήταν και η Πάτρα. Έδρα του πασαλικίου ήταν η **Τριπολιτσά** με επικεφαλής τον Χουρσίτ πασά. Κάθε βιλαέτι είχε έναν βοεβόδα, έναν καδή (δικαστή) και δύο κοτζαμπάσηδες και κάθε κώμη ή χωριό είχε δύο προεστούς.

Η Πάτρα ήταν έδρα μίας από τις έξι μητροπόλεις της Πελοποννήσου. Σε αυτήν υπάγονταν οι επισκοπές Καλαβρύτων και Κερνίκης, Κορώνης και Μεθώνης. Το αξίωμα του Μητροπολίτη Πάτρας κατείχε από το 1806 ο Παλαιών Πατρών Γερμανός.

Εικ. 1: Τμήμα του χάρτη «Η Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1801»
William Miller, «The Ottoman Empire, 1801-1913», Cambridge University Press, 1913.

- Σύγκρινε τη διοικητική διαίρεση της Πελοποννήσου σε καζάδες, κατά την οθωμανική περίοδο, με τη σημερινή διαίρεσή της σε Περιφερειακές Ενότητες.

ΕΥΝΟΪΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

- Η **αναλογία** του ελληνικού πληθυσμού σε σχέση με τον οθωμανικό η οποία ήταν 10:1 (περίπου 400000 Έλληνες: 40000 Οθωμανοί).
- Ο **γεωγραφικός παράγοντας**. Η Πελοπόννησος τοποθετείται σε μεγάλη απόσταση από την Κωνσταντινούπολη και τα μεγάλα στρατιωτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Θεσσαλονίκη, Γιάννενα, Λάρισα, Χαλκίδα κλπ.). Επιπλέον, το ορεινό της ανάγλυφο διευκολύνει τις μάχες με μικρές στρατιωτικές δυνάμεις, τις οποίες διέθεταν οι επαναστάτες.
- Η **τεράστια εξάπλωση της Φιλικής Εταιρείας** στην Πελοπόννησο. Σε αυτήν είχε μνηθεί το μεγαλύτερο ποσοστό των κοινοτικών και εκκλησιαστικών παραγόντων (προεστοί, κοτζαμπάσηδες, επίσκοποι) καθώς και άλλων κοινωνικών ομάδων (έμποροι, οπλαρχηγοί, τεχνίτες).
- Η **ενισχυμένη διοικητική και οικονομική παρουσία των Ελλήνων προυχόντων** στην Πελοπόννησο οι οποίοι διέθεταν δικά τους σώματα ενόπλων.
- Η **μειωμένη στρατιωτική δύναμη των Οθωμανών**, παραμονές της Επανάστασης, στην Πελοπόννησο καθώς το μεγαλύτερο μέρος του στρατού μαζί με τον Χουρσίτ πασά της Πελοποννήσου, ήταν από τις αρχές Ιανουαρίου 1821, στην Ήπειρο πολεμώντας τον Αλή πασά.
- Το **προνομιακό καθεστώς της Μάνης**, η οποία δεν υπαγόταν στον πασά της Πελοποννήσου αλλά διοικούνταν από χριστιανό μπέη, τον Πετρόμπη Μαυρομιχάλη, ο οποίος ήταν αυτόνομος ηγεμόνας με δικό του στρατό και φρουρά. Από τις 6 Ιανουαρίου 1821, βρίσκεται εκεί ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και σχεδιάζει μαζί του το ξεκίνημα της Επανάστασης στην Καλαμάτα.

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΧΑΪΑ

Η Αχαΐα δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τις ιδέες για αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού και για την ελευθερία των Ελλήνων, οι οποίες είχαν αρχίσει να διαδίδονται από τη Φιλική Εταιρεία, τη μυστική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1814 στην Οδησσό. Το 1817 οι Φιλικοί της Κωνσταντινούπολης έστειλαν στην Πελοπόννησο τον Αντώνιο Πελοπίδα, ο οποίος μύησε πολλούς στην Πάτρα, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Παλαιών Πατρών Γερμανός. Η Φιλική Εταιρεία είχε δημιουργήσει το σύστημα των Εφοριών για να διευθύνει καλύτερα τη λειτουργία της. Το 1820 ιδρύεται η Εφορία της Πελοποννήσου, γνωστή στις πηγές ως εφορία της Πάτρας. Έφοροι ορίστηκαν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Ασημάκης Ζαΐμης, ο Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ο Μονεμβασίας Χρύσανθος, ο Σωτήριος Χαραλάμπης και ο Θεοχαράκης Ρέντης με επικεφαλής τον Ιωάννη Βλασσόπουλο, τον πρόξενο της Ρωσίας στην

Πάτρα. Ταμίες της ήταν ο Ιωάννης Παπαπαδιαμαντόπουλος και ο Παναγιώτης Αρβάλης.

Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Την πρώτη εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα, η Πάτρα ήταν μία πλούσια πόλη και ένα πολύ σημαντικό **οικονομικό κέντρο**. Αυτό οφειλόταν, σε μεγάλο βαθμό, στις εμπορικές συναλλαγές που πραγματοποιούσε η πόλη, μέσω του λιμανιού της, με τις πόλεις της Ιταλίας, τα Επτάνησα, τη Μασσαλία, τη Μάλτα καθώς και με την υπόλοιπη Πελοπόννησο και την Αιτωλοακαρνανία. Το πιο προσοδοφόρο εμπόριο ήταν αυτό της σταφίδας. Η Πάτρα αποτελούσε **πολιτικό κέντρο** της Πελοποννήσου καθώς ήταν έδρα πολλών προξενείων και υποπροξενείων όπως της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ρωσίας, της Σουηδίας, της Πρωσίας, της Αυστρίας, της Αμερικής, της Βαυαρίας και της Σαρδηνίας.

Εικ. 2: "Άποψη ενός δρόμου στην Πάτρα.1817".

Υδατογραφία του H.W.Williams από την έκδοση Φ.-Μ. Τσιγκάκου, «Βρετανικές εικόνες της Ελλάδος από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη», Αθήνα 1995.

Η πόλη ήταν άναρχα οικοδομημένη. Είχε μόνο δύο μεγάλες οδούς και πολλά λιθόστρωτα σοκάκια. Η πρώτη ήταν το Μπολσοκάκ (Πλατιά οδός, **εικ.2**), που τοποθετούνταν στη σημερινή οδό Παντοκράτορος και εκτείνονταν από την Καζάρμα μέχρι τη διασταύρωση με τη σημερινή οδό Σωτηριάδου. Σε αυτήν κατοικούσαν οι πλούσιοι και ανώτεροι Οθωμανοί αξιωματούχοι. Η δεύτερη οδός άρχιζε από τη συνοικία Τάσι, στην οποία τοποθετούνταν τα

εμπορικά καταστήματα της πόλης και έφθανε μέχρι την πλατεία Αγίου Γεωργίου, όπου βρίσκονταν η βασική αγορά της Πάτρας και τα προξενεία. Την εποχή αυτή κατοικούνταν η Άνω Πόλη. Η σημερινή Κάτω Πόλη δεν υπήρχε και ήταν, στο μεγαλύτερο τμήμα της, ακαλλιέργητη και γεμάτη έλη με λίγους μόνο αμπελώνες. Στην παραλία τοποθετούνταν το τελωνείο και μερικά ξύλινα σπιτάκια που χρησίμευαν στην αποθήκευση της κορινθιακής σταφίδας και στο αλάτισμα των σαρδέλων.

Ο αρχαιολόγος και τοπογράφος William Gell, στο βιβλίο του με τίτλο «Δρομολόγιο του Μοριά» (1828), περιγράφει την Πάτρα με τα εξής λόγια: «Το παζάρι γεμάτο ωραία καταστήματα, οι άνθρωποι φαίνονται εργατικοί και πολυμήχανοι...κληματαριές κρατούν μακριά τον ήλιο στις κατοικίες. Από τον πληθυσμό, περίπου 10000, οι Έλληνες έχουν οκτώ με δέκα εκκλησίες και οι Τούρκοι, το ¼ του πληθυσμού έχουν δέκα τεμένη».

- **Σύγκρινε την Πάτρα των αρχών του 19^{ου} αιώνα με τη σημερινή Πάτρα. Πώς ήταν η μορφή της πόλης τότε και πώς είναι σήμερα; Ποια δραστηριότητα της περιόδου αυτής εξακολουθεί να υφίσταται στη σημερινή Πάτρα και ποιά κτίρια υπάρχουν ακόμη;**

- Ο Χ. Τρικούπης στο βιβλίο του με τίτλο «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως» αναφέρει τα εξής: «Οι εστίες της επανάστασης στην Πελοπόννησο ήταν δύο: η Αχαΐα και η Μάνη. Η πρώτη ήταν πολιτική και η δεύτερη πολεμική». Τι εννοεί, κατά τη γνώμη σου, ο συγγραφέας μετά και από όσα διάβασες για τη θέση της Πάτρας λίγο πριν την Επανάσταση;

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Εικ. 3: Κάστρο Πάτρας

Το Κάστρο της Πάτρας (**εικ.3**) αποτελούσε το διοικητικό κέντρο της πόλης, στο οποίο κατοικούσαν ο βοεβόδας της Πάτρας-ο μπέης Μουσταφάς κατείχε από το 1819 αυτό το αξίωμα-οι υπάλληλοί του και οι υπόλοιποι επίσημοι Οθωμανοί.

Το Κάστρο ήταν επιπλέον ο κύριος χώρος στρατιωτικής άμυνας της πόλης και της ευρύτερης περιοχής (**εικ.3**). Στους Οθωμανικούς χρόνους έγιναν πολλές επεμβάσεις σε αυτό. Η θολωτή κύρια είσοδος στην ανατολική πλευρά του Κάστρου, η κατασκευή ορισμένων προμαχώνων (**εικ.4,5**) καθώς και η απόληξη (το παραπέτο με τις επάλξεις) μεγάλου τμήματος των τειχών (**εικ.6**) είναι ορισμένες από αυτές. Στο Κάστρο υπήρχαν κατοικίες και δύο τζαμιά.

Ανατολικά του Κάστρου τοποθετούνταν το οθωμανικό νεκροταφείο και πολλά οθωμανικά σπίτια ενώ νοτιοδυτικά του βρίσκονταν το σπίτι του καδή (δικαστή) και δύο τζαμιά, το ένα από τα οποία πιθανόν ήταν χτισμένο πάνω στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννη (σημερινή Καζάρμα) και το άλλο ονομάζονταν Κουρζούμ Τζαμί, δηλαδή μολυβδοσκέπαστο (σημερινός Ιερός Ναός Παντοκράτορα).

Εικ. 4: Οθωμανικός πολυγωνικός προμαχώνας στο εσωτερικό του Εξαπυργίου Κάστρου Πάτρας

Εικ. 5: Οθωμανικός πύργος στα Βόρεια Τείχη Κάστρου Πάτρας

Εικ. 6: Κανονιοθυρίδες Κάστρου Πάτρας

Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΤΙΤΣΑΣ

Από τις 26 έως τις 30 Ιανουαρίου 1821 πραγματοποιήθηκε στη Βοστίτσα

Εικ. 7: "Άποψη της Βοστίτσας" Pomardi Simone. *Viaggio nella Grecia fatto da Simone Pomardi negli anni 1804, 1805, e 1806. Arrichito di tavole in rame, τ. Ι, Rome, Vincenzo Poggioli, 1820.*

(Αίγιο, **εικ.7**) Συνέλευση των προκρίτων των Πατρών, της Βοστίτσας και των Καλαβρύτων καθώς και κληρικών από όλη την Πελοπόννησο. Όλοι τους ήταν μέλη της Εφορίας που είχε συγκροτήσει η Φιλική Εταιρεία στην Πελοπόννησο. Πρωταγωνιστής στη Συνέλευση ήταν ο απεσταλμένος του Αλέξανδρου Υψηλάντη Γρηγόριος Δικαίος γνωστός ως Παπαφλέσσας. Ο Παλαιών

Πατρών Γερμανός, ο επίσκοπος Χριστιανουπόλεως Γερμανός, ο επίσκοπος Κερνίκης Προκόπιος, οι Ασημάκης και Ανδρέας Ζαΐμης, ο Ασημάκης Φωτήλας, ο Σωτήριος

Εικ. 8: Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας), ελαιογραφία Διονύσιου Τσόκου. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Χαραλάμπης, ο Ανδρέας Λόντος, ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος και ο Σωτήριος Θεοχαρόπουλος ήταν μερικοί από τους συμμετέχοντες.

Στο πλαίσιο των πέντε συσκέψεων που έγιναν τις τέσσερις μέρες που είχε διάρκεια η Συνέλευση, συζητήθηκε η στρατηγική που θα ακολουθούνταν. Στα ερωτήματα που έθεσε, εκ μέρους όλων, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός όσον αφορά την ετοιμότητα του έθνους για την εξέγερση, τις δυνάμεις που αυτό διέθετε, τις χώρες που θα στήριζαν το εγχείρημα και το μέρος και την ημερομηνία που θα γινόταν το ξεκίνημα, ο Παπαφλέσσας απάντησε διπλωματικά και διαβεβαίωσε τους πάντες πως μια μεγάλη δύναμη, υπαιτισσόμενος τη Ρωσία, θα βοηθούσε τους Έλληνες και πως έπρεπε να δράσουν άμεσα γιατί ήταν ήδη γνωστές στην Υψηλή Πύλη οι κινήσεις της Φιλικής

Εταιρείας.

Οι μόνοι που πείστηκαν από τα λεγόμενα του Παπαφλέσσα **(εικ.8)** ήταν οι πρόκριτοι του Αιγίου Ανδρέας Λόντος, Δημήτριος Μελετόπουλος και Λέων Μεσσηνέζης. Αν και η συζήτηση εξελίχθηκε σε σκληρή αντιπαράθεση με ανταλλαγή απειλών και έντονων φράσεων, η άποψη που υποστηρίζουν κάποιοι ιστορικοί ότι στη Συνέλευση της Βοστίτσας διερρήχθησαν οι σχέσεις των προκρίτων και των αρχιερέων με τον Παπαφλέσσα και ότι έκτοτε τα δύο μέρη κινήθηκαν ξεχωριστά χωρίς συντονισμό βασίζεται σε επιλεκτική χρήση των ιστορικών πηγών και δεν δικαιολογεί την οργανωτική ετοιμότητα που εμφανίζουν οι επαρχίες της Πελοποννήσου όταν, μέσα σε λίγες μόνο μέρες, ξεγείρονται το τρίτο δεκαήμερο του Μαρτίου. Συνεπώς, στη Συνέλευση της Βοστίτσας έγινε αποδεκτό το επαναστατικό σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας, που είχε εκπονηθεί στο Ισμαήλιο (Οδησσό) και όριζε ως ημερομηνία έναρξης της Επανάστασης την 25^η Μαρτίου με την άφιξη του Α. Υψηλάντη στη Μάνη.

Οι συμμετέχοντες στη Βοστίτσα συμφώνησαν να αρχίσουν τις προετοιμασίες στις επαρχίες, να στείλουν ανθρώπους στη Ρωσία για να πληροφορηθούν τις πραγματικές της προθέσεις, να μην μεταβούν στην Τριπολιτσά στην περίπτωση που τους καλέσει εκεί η Οθωμανική διοίκηση παρουσιάζοντας μία δικαιολογία και να κρυφθούν στις επαρχίες τους. Επιπλέον, συμφώνησαν να καταβάλουν όλοι τους ένα ποσό στο κοινό επαναστατικό ταμείο και να ειδοποιήσουν και τους υπόλοιπους προκρίτους της Πελοποννήσου.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΤΗΝ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ

Τον Φεβρουάριο του 1821, η Οθωμανική διοίκηση της Πελοποννήσου, που είχε την έδρα της στην Τριπολιτσά, διέθετε πολλές ενδείξεις ότι προετοιμάζονταν μία μαζική εξέγερση των Ελλήνων. Ο καϊμακάμης της Τριπολιτσάς Σείχ μπέης, αντικαταστάτης του Χουρσίτ πασά **(εικ.9)**, που απουσίαζε στην Ήπειρο πολεμώντας τον Αλή πασά, κάλεσε, στα μέσα Φεβρουαρίου, όλους τους προκρίτους και τους αρχιερείς της Πελοποννήσου στην Τριπολιτσά με το πρόσχημα της έκτακτης σύσκεψης. Ο αληθινός, όμως, σκοπός του ήταν να τους φυλακίσει και να τους κρατήσει ομήρους για να μην επαναστατήσουν οι Έλληνες.

Εικ. 9: Προσωπογραφία του Χουρσίτ Πασά. Εκδ. Adam Friedel, Λιθ. Bouvier.Επιζωγραφισμένη λιθογραφία, Λονδίνο – Παρίσι, 1827.

Πολλοί πρόκριτοι και αρχιερείς ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση των Οθωμανών και πήγαν στην Τριπολιτσά. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν και ο γιός του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και ο Θεόδωρος Δεληγιάννης, ο σημαντικότερος κοτζαμπάσης του Μοριά, η άφιξη του οποίου καθησύχασε τους Οθωμανούς. Όσοι είχαν συμμετάσχει στη Συνέλευση της Βοστίτσας δεν πήγαν εκτός από τον Χριστιανουπόλεως Γερμανό. Πολλοί πρόκριτοι πήγαν στην Τριπολιτσά με σκοπό να θυσιαστούν για την πατρίδα καθώς η άρνησή τους θα επιβεβαίωνε τις

υποψίες των Οθωμανών, οι οποίοι θα έπαιρναν, στη συνέχεια, μέτρα για να μην ξεσπάσει η επανάσταση.

- **Πώς κρίνεις την πράξη αυτοθυσίας των προκρίτων που πήγαν στην Τριπολιτσά; Ανάφερε αντίστοιχα παραδείγματα που έχεις διδαχθεί από την ιστορία.**

ΣΥΣΚΕΨΗ ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΣΤΑ ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Οι αρχιερείς και οι πρόκριτοι που είχαν συμμετάσχει στη Συνέλευση της Βοστίτσας, οι επίσκοποι Έλους, Μεθώνης, Βρεσθένης και οι πρόκριτοι Γ. Σισίνης, Π. Κρεββατάς και Α. Κονδάκης, συγκεντρώθηκαν στις 5 Μαρτίου στα

**Εικ. 10: Παλαιών Πατρών Γερμανός.
Ελαιογραφία Διονύσιου Τσόκου.
(Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).**

Καλάβρυτα για να σκεφθούν την πρόφαση που θα παρουσιάσουν στην Οθωμανική διοίκηση για να μην προσέλθουν στην Τριπολιτσά. Έφτιαξαν πλαστή επιστολή, προερχόμενη δήθεν από φίλο τους Οθωμανό της Τριπολιτσάς, που τους συμβούλευε να μην πάνε στην Τριπολιτσά γιατί κινδύνευε η ζωή τους. Την επιστολή αυτή την εμπιστεύτηκαν σε δικό τους άνθρωπο που τους την παρέδωσε όταν τον συνάντησαν στις 9 Μαρτίου στον δρόμο καθώς κατευθύνονταν για την Τριπολιτσά. Δήθεν αγανακτισμένοι από την αποκάλυψη της παγίδας πήγαν στο Καρνέσι όπου έγραψαν στους αγάδες στην Τριπολιτσά ότι δεν θα πάνε εκεί γιατί φοβούνται. Την επόμενη μέρα, πήγαν στην Αγία Λαύρα και πραγματοποίησαν συνέλευση, στην οποία αποφάσισαν ότι δεν πρέπει να είναι όλοι μαζί συγκεντρωμένοι για να μην κινήσουν υποψίες και να φύγουν από την Πελοπόννησο εάν η Οθωμανική διοίκηση τους πιέσει περισσότερο. Την επομένη, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός τέλεσε Θεία Λειτουργία στην οποία μετέλαβαν όλοι.

Όταν οι αγάδες στην Τριπολιτσά διάβασαν την επιστολή των προκρίτων από το Καρνέσι, τους έστειλαν νέο γράμμα με τον Α. Καλαμογάρτη στο οποίο επέμεναν να προσέλθουν στην Τριπολιτσά. Όμως, αυτοί αρνήθηκαν και πάλι και αποφάσισαν να αποχωρήσουν από την Αγία Λαύρα και να πάνε σε ασφαλή μέρη. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός (**εικ.10**), ο επίσκοπος Κερνίκης και ο Α. Ζαΐμης πήγαν στα Νεζερά, ο Ασ. Ζαΐμης και ο Ασ. Φωτήλας στην Κερπινή, ο Σ. Θεοχαρόπουλος και ο Σ. Χαραλάμπης στη Ζαρούχλα, ο Π. Φωτήλας στο Λιβάρτζι και ο Α. Λόντος στα Βούρα (Διακοπτό).

- **Πώς κρίνεις το τέχνασμα που επινόησαν οι πρόκριτοι και οι αρχιερείς στα Καλάβρυτα για να αποφύγουν να πάνε στην Τριπολιτσά; Πέτυχαν τον σκοπό τους;**

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ;

Πολλές πόλεις της Πελοποννήσου διεκδικούν την «πρωτιά» όσον αφορά την έναρξη της Ελληνικής επανάστασης (Καλαμάτα, Αρεόπολη, Καλάβρυτα, Πάτρα). Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι απουσιάζει η οργάνωση ενός τακτικού στρατού από μία Κεντρική Αρχή, η οποία θα λάμβανε την απόφαση για την έναρξη της Επανάστασης μία συγκεκριμένη ημερομηνία. Η κάθε περιοχή της Ελλάδας συγκροτεί και συντηρεί τα δικά της ένοπλα σώματα και διαθέτει τις δικές της ηγετικές ομάδες, που διευθύνουν τις πολεμικές επιχειρήσεις. Η Ελληνική Επανάσταση ξεσπά, σχεδόν ταυτόχρονα, σε διαφορετικές περιοχές τον Μάρτιο του 1821. Ο εορτασμός της Εθνικής επετείου την 25^η Μαρτίου, μαζί με τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, καθιερώθηκε το 1838 επί βασιλείας Όθωνα.

ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Εικ. 11: Νικόλαος Σολιώτης.
Ελαιογραφία (Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Οι πρώτες επαναστατικές ενέργειες στην Αχαΐα σημειώθηκαν στην περιοχή των Καλαβρυτών. Στις 14 Μαρτίου, ο οπλαρχηγός Νίκος Σολιώτης (**εικ.11**) και δέκα σύντροφοί του έστησαν ενέδρα και σκότωσαν κοντά στο Αγρίδι τρεις Οθωμανούς ταχυδρόμους. Στις 16 ή 18 Μαρτίου ακολούθησε η επίθεση του Χονδρογιάννη, των έξι παιδιών του και του Πετιώτη, με την ευχή του Ασημάκη Ζαΐμη, στη θέση «Χελωνοσπηλιά», εναντίον του Σείδη Λαλιώτη, που μετέφερε, μαζί με τον τραπεζίτη Ν. Ταμπακόπουλο, χρηματαποστολή, την οποία άρπαξαν και έδωσαν στον Α. Ζαΐμη, που τη διοχέτευσε στον αγώνα.

Άλλα επεισόδια ήταν ο φόνος δύο Οθωμανών σπαχήδων (ενοικιαστών φόρων) στο Λιβάρτζι και ο φόνος Οθωμανών που πήγαιναν στην Τριπολιτσά από τους Πετμεζαίους στην Ακράτα.

Το πιο σοβαρό επεισόδιο, όμως, ήταν η επίθεση, στις 20 Μαρτίου, εναντίον του βοεβόδα των Καλαβρυτών Ιμπραήμ μπέη Αρναούτογλου, στον δρόμο για την Τριπολιτσά. Σκοτώθηκαν δύο άτομα και ο Αρναούτογλου αναγκάστηκε να επιστρέψει στα Καλάβρυτα όπου κλείστηκε σε τρεις Καλαβρυτινούς πύργους. Σε αυτούς επιτέθηκε, στις 21 Μαρτίου, ένα καλαβρυτινό σώμα με 600 πολεμιστές αναγκάζοντας τον Αρναούτογλου, μετά από πενθήμερη πολιορκία, να παραδοθεί. Τα γεγονότα των Καλαβρυτών έγιναν γνωστά στην Οθωμανική διοίκηση στην Τριπολιτσά, η οποία αποφάσισε να φυλακίσει τους ομήρους αρχιερείς και προκρίτους.

ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

Στην Πάτρα, επικρατεί επαναστατικός αναβρασμός έναν μήνα πριν από τα γεγονότα των Καλαβρυτών. Επιβάλλονται στον ελληνικό πληθυσμό δυσβάσταχτοι φόροι για να χρηματοδοτήσουν την εκστρατεία εναντίον του Αλή πασά στην Ήπειρο. Οι κάτοικοι, από τις 20 Φεβρουαρίου 1821, οικονομικά εξαθλιωμένοι, αρνούνται να τους πληρώσουν και κυκλοφορούν στην πόλη

ένοπλοι. Στις 6 Μαρτίου, οι Οθωμανοί της Πάτρας μεταφέρουν τις οικογένειές τους και τις περιουσίες τους στο Κάστρο για να τις προστατεύσουν. Οι Έλληνες φυγαδεύουν τις δικές τους οικογένειες στα Επτάνησα και στις ορεινές περιοχές της επαρχίας.

Εικ. 12: Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος. Ελαιογραφία αγνώστου (Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Το απόγευμα της 21^{ης} Μαρτίου 1821, εκατό Οθωμανοί στρατιώτες από το Φρούριο του Ρίου εισήλθαν ατάκτως στην Πάτρα για να τη λεηλατήσουν. Ορισμένοι από αυτούς μπήκαν σε ένα ρακοπωλείο στην ενορία της Αγίας Τριάδας (σημερινή πλατεία Ομονοίας) και αφού μέθυσαν έχυσαν τη ρακή σε μία λεκάνη, πότισαν με αυτή κάποια παλιόπανα, τα άναψαν και έκαψαν το μαγαζί σκοτώνοντας και τον ρακοπώλη Κωστή Σταμπουλή.

Πρωταρχικός στόχος των ατάκτων Οθωμανών ήταν η οικία του πλούσιου προκρίτου και εμπόρου Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλου (εικ. 12), όπου υποπτεύονταν ότι υπήρχαν κρυμμένα όπλα, πολεμοφόδια και μεγάλα χρηματικά ποσά, αλλά το ένοπλο σώμα που τη φρουρούσε αντιστάθηκε. Στη μάχη που έγινε έξω από το σπίτι σκοτώθηκε ο Αθανάσιος Παπαδιαμαντόπουλος, θείος του προκρίτου, και τραυματίστηκε ένας φρουρός. Οι Οθωμανοί έβαλαν φωτιά η οποία επεκτάθηκε και στα γειτονικά σπίτια. Παράλληλα τα κανόνια του Κάστρου έβαλαν εναντίον του μητροπολιτικού ναού και άλλων σημείων της πόλης.

Εικ. 13: Ανδρέας Λόντος. Ελαιογραφία αγνώστου. (Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Οι Επτανήσιοι της Πάτρας, που κατοικούσαν δυτικά της πλατείας Αγίου Γεωργίου, ακούγοντας τους πυροβολισμούς, κατευθύνθηκαν, μαζί με κάποιους Πατρινούς στη συνοικία Τάσι, όπου συγκρούστηκαν, για πρώτη φορά, με τα οθωμανικά στρατεύματα. Στη μάχη αυτή σκοτώθηκε ο Κεφαλλονίτης Βασίλειος Ορκουλάτος. Οι Έλληνες που είχαν καταφύγει στα γειτονικά χωριά, μαθαίνοντας ότι είχαν ξεκινήσει οι εχθροπραξίες στην Πάτρα, επέστρεψαν, κρατώντας ακόμη και αυτοσχέδιο οπλισμό, για να λάβουν μέρος στον Αγώνα. Οι συμπλοκές συνεχίστηκαν όλη την ημέρα και οι Έλληνες κατέλαβαν επίκαιρες θέσεις. Ηγετικό ρόλο στα πολεμικά γεγονότα των πρώτων ημερών της πολιορκίας είχαν ο Π. Καρατζάς, έμπιστος του Ι. Παπαδιαμαντόπουλου, ο Β. Λειβαδάς, ο Π. Ανδριτσόπουλος και οι αδερφοί Κουμανιώτες. Από τα

πρώτα θύματα του αγώνα ήταν ο οπλαρχηγός Σταμάτης Κουμανιώτης.

- **Σχολιάστε το παρακάτω απόσπασμα που μας παραδίδει ο Γιούσουφ Μπέης, Οθωμανός ιστοριογράφος, στο οποίο ο Θάνος Κανακάρης, κοτζαμπάσης της Πάτρας, αναφέρει την αιτία που επαναστάτησαν οι Έλληνες:**

«Εμείς δεν έχουμε διαμάχη και έριδα με τους μουσουλμάνους ούτε άλλο παράπονο. Προβήκαμε σε αυτή την ενέργεια επειδή οι φτωχοί ραγιάδες δεν μπορούσαν να αντέξουν την τυραννία και την καταπίεση των βεζιρηδων».

ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΑΧΑΪΚΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΕΛΕΤΗ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Στις 21 Μαρτίου οι Χριστόδουλος Λόντος και Ι. Παπαδιαμαντόπουλος εγκατέλειψαν την πόλη και εγκαταστάθηκαν στη μονή Ομπλού. Από εκεί απηύθυναν πρόσκληση σε θρησκευτικούς και πολιτικούς παράγοντες της Αχαΐας (Π. Πατρών Γερμανός, Κερνίσης Προκόπιος, Α. Λόντος, Μπ. Ρούφος, Α. Ζαΐμης, Σ. Θεοχαρόπουλος, Σ. Χαραλάμπης κ.α.), πολλοί από τους οποίους ήταν μνημένοι στη Φιλική Εταιρεία, για να συνδράμουν στρατιωτικά την όλη επιχείρηση.

Εικ.1 4: Η σημαία που κρατούσε ο Α. Λόντος κατά την είσοδό του στην Πάτρα.

Στις 22 Μαρτίου, μπήκε στην πόλη ο πρόκριτος Ι. Παπαδιαμαντόπουλος με 2000 άνδρες και κατέλαβε επίκαιρα σημεία. Την ίδια μέρα έφθασε και ο Α. Λόντος **(εικ.13)** με 200 ενόπλους από το Αίγιο κρατώντας μία σημαία κόκκινη με μαύρο σταυρό **(εικ.14)** που είχε κατασκευάσει ο ίδιος και χαιρετίσθηκε με κανονιοβολισμούς από τους Οθωμανούς στο Κάστρο που νόμιζαν ότι ανήκε στο σώμα των Οθωμανών Λαλαίων. Στις 23 Μαρτίου κατέφθασε ο αρχιεπίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός με 4000 άνδρες, ο οποίος διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στις στρατιωτικές ενέργειες κατά τη διάρκεια της πολιορκίας. Συνεργάτες του είχε τον Ανδρέα Ζαΐμη από τα Καλάβρυτα, τον Ανδρέα Λόντο από τη Βοστίτσα και τον Νικόλαο Λόντο από την Πάτρα.

Οι κοινοτικοί και εκκλησιαστικοί παράγοντες της Αχαΐας πραγματοποίησαν σύσκεψη στο στρατόπεδο που δημιουργήθηκε στο βουνό Ομπλός. Εκεί αποφάσισαν να εντατικοποιηθεί η πολιορκία του Κάστρου της Πάτρας και να συγκροτηθεί άτυπα ένα συλλογικό όργανο διοίκησης, το οποίο

Εικ. 15: Μνημείο στην πλατεία Αγίου Γεωργίου στην Πάτρα για την Ελληνική Επανάσταση.

θα συντόνιζε στρατιωτικά, πολιτικά και διοικητικά τον απελευθερωτικό Αγώνα στην περιοχή. Το όργανο αυτό είναι γνωστό ιστοριογραφικά ως Αχαϊκό Διευθυντήριο και αποτελεί την πρώτη πολιτική οργάνωση της Ελληνικής Επανάστασης.

Η ηγεσία του Αχαϊκού Διευθυντηρίου αποτελούνταν, σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς, από πέντε (5) άτομα, τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, τον Κερνίσης Προκόπιο, τον Ανδρέα Ζαΐμη, τον Ανδρέα Λόντο και τον Μπ. Ρούφο. Άλλοι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η ηγετική ομάδα αριθμούσε επτά (7) άτομα προσθέτοντας τον Ιωάννη

Παπαδιαμαντόπουλο και τον Σωτήριο Θεοχαρόπουλο σε αυτήν.

Το πρωί της 23ης Μαρτίου πραγματοποιήθηκε μεγαλοπρεπής θρησκευτική τελετή στο ναό που υπήρχε στην πλατεία Αγίου Γεωργίου **(εικ.15)**, κατά την οποία ο Παλαιών Πατρών Γερμανός έψαλε τρισάγιο υπέρ αυτών που θα έπεφταν στον αγώνα και φώναξε: «Αναστήσωσαν οι Έλληνες! Ζήτω η ελευθερία! Και εις την πόλιν να δώση ο Θεός!»). Μετά ύψωσε ξύλινο σταυρό και τον έμπηξε στο έδαφος. Αμέσως όλοι έτρεξαν να τον ασπαστούν και να δώσουν όρκο υπέρ της ελευθερίας.

Το Αχαϊκό Διευθυντήριο ανέλαβε στρατιωτικές και πολιτικές δράσεις. Στις πρώτες δράσεις συμπεριλαμβάνονται η διακοπή της ύδρευσης του Κάστρου προκειμένου να εξαναγκαστούν οι πολιορκημένοι σε σύντομο χρονικό διάστημα να παραδοθούν λόγω λειψυδρίας και η κατασκευή ενός υπονόμου (λαγουμιού) στα θεμέλια του τείχους του Κάστρου από 200 άνδρες με επικεφαλής τον Ν. Λόντο.

Εικ. 16: Σφραγίδα Αχαϊκού Διευθυντηρίου

Οι πολιτικές δραστηριότητες της ηγεσίας του Αχαϊκού Διευθυντηρίου περιλάμβαναν τη δημιουργία σημαίας και εθνόσημου επιδιώκοντας το όργανο αυτό να αποκτήσει ταυτότητα και νομιμοποίηση. Κατασκευάστηκαν και μοιράστηκαν στους εξεγερμένους λευκές σημαίες με το σύμβολο του Εφοδιαστικού των Ιερέων της Φιλικής Εταιρείας αναγνωρίζοντας, με αυτόν τον τρόπο, τον θετικό ρόλο της Φιλικής Εταιρείας στην προετοιμασία της Επανάστασης. Τα εθνόσημα που δημιουργήθηκαν αποτελούνταν από ένα κομμάτι ερυθρό ύφασμα με κυανό σταυρό και τα φόρεσαν οι Έλληνες επαναστάτες προκειμένου να ξεχωρίζουν από τους

Οθωμανούς στρατιώτες. Η ηγεσία του Αχαϊκού Διευθυντηρίου κατασκεύασε και στρογγυλή σφραγίδα για να διαθέτουν οι επιστολές που παρήγαγε τη δέουσα νομιμότητα **(εικ.16)**.

Στις 26 Μαρτίου το Αχαϊκό Διευθυντήριο έστειλε στους προξένους των Ευρωπαϊκών δυνάμεων στην Πάτρα προκήρυξη (μανιφέστο), δημιούργημα του Παλαιών Πατρών Γερμανού, στην οποία δηλώνονταν η απόφαση των Ελλήνων να πεθάνουν όλοι ή να ελευθερωθούν. Ταυτόχρονα, ζητούσαν από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις τη συνδρομή τους. Οι πρόξενοι απάντησαν ότι θα κρατούσαν ουδετερότητα και ότι θα διαβίβαζαν την προκήρυξή τους στις κυβερνήσεις τους. Ταυτόχρονα, το Αχαϊκό Διευθυντήριο έστειλε επαναστατικές προκηρύξεις στο Γαλαξίδι, στο Μεσολόγγι, στην Ηλεία, στα Επτάνησα, στην Αρκαδία και στην Κόρινθο προτρέποντάς τους κατοίκους να εξεγερθούν. Το Αχαϊκό Διευθυντήριο επισκιάστηκε τον Μάιο του 1821 από την ίδρυση της Πελοποννησιακής Γερουσίας.

➤ **Σχολίασε την προκήρυξη που απέστειλε το Αχαϊκό Διευθυντήριο στους προξένους:**

*«**Ημείς το Ελληνικόν έθνος των Χριστιανών, βλέποντες ότι μας καταφρονεί το οθωμανικόν γένος και σκοπεύει όλεθρον εναντίον μας πότε μ' ένα, πότε μ' άλλον τρόπον, απεφασίσαμεν σταθερώς ή ν' αποθάνωμεν όλοι ή να ελευθερωθώμεν, και τούτου ένεκα βαστούμεν τα όπλα εις χείρας ζητούντες τα δικαιώματά μας.***

Όντες λοιπόν βέβαιοι ότι όλα τα χριστιανικά βασίλεια γνωρίζουν τα δίκαιά μας, και όχι μόνον δεν θελουν μας εναντιωθούν αλλά και θέλουν μας συνδράμουν, και ότι έχουν εις μνήμην ότι οι ένδοξοι πρόγονοί μας εφάνησαν ποτέ ωφέλιμοι εις την ανθρωπότητα, διά τούτο ειδοποιούμεν την εκλαμπρότητά σας και σας παρακαλούμεν να προσπαθήσετε να είμεθα υπό την εύνοιαν και προστασίαν του μεγάλου κράτους τούτου».

ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

**Εικ. 17: Γιουσούφ πασάς
(Αθήνα. Μουσείο
Μπενάκη).**

Αν και είχαν ξεκινήσει οι διαδικασίες παράδοσης του Κάστρου και οι πολιορκητές πίστευαν ότι θα πέρναγε σύντομα στην κυριότητά τους, λόγω της πείνας και της δίψας που διακατείχε τους πολιορκημένους, καθώς οι επαναστάτες είχαν κόψει το νερό του Κάστρου, η έλευση του Γιουσούφ πασά της Εύβοιας **(εικ.17)** στην Πάτρα ανέτρεψε τα δεδομένα. Όταν οι Αχαιοί αρχηγοί έμαθαν από τον οπλαρχηγό της Στερεάς Ελλάδας Πανουργιά ότι κατέφθανε στην Πάτρα ο Γιουσούφ πασάς, διαμήνυσαν στον Δ. Μακρή να πιάσει τα στενά της Ναυπάκτου και να χτυπήσει τις δυνάμεις του Οθωμανού πασά. Ταυτόχρονα, ειδοποίησαν τους Μεσολογγίτες και τους Γαλαξιδιώτες να στείλουν τα πλοία τους και να πάρουν τα όπλα. Όμως, οι Μεσολογγίτες καπετάνιοι,

σε αντίθεση με τους Γαλαξιδιώτες που υπάκουσαν, όχι μόνο αδιαφόρησαν με αποτέλεσμα να αρνηθεί ο Δ. Μακρής να φυλάξει τα στενά χωρίς τη δική τους διαταγή αλλά, επιπλέον, διευκόλυναν τον Γιουσούφ πασά μεταφέροντας, με τα καράβια τους, τα στρατεύματά του στο Αντίρριο.

Ιδιαίτερα καθοριστική για την αρνητική έκβαση της πολιορκίας του Κάστρου της Πάτρας υπήρξε η φιλοτουρκική δράση του Άγγλου πρόξενου στην Πάτρα Philip James Green και του αδερφού του Βαρθολομαίου. Ο τελευταίος πρόδωσε στους Οθωμανούς την κατασκευή του υπονόμου (λαγουμιού), δίπλα στην Πύλη του Κάστρου, που έσκαβαν οι επαναστάτες προκειμένου να ανατινάξουν τα τείχη. Οι Οθωμανοί αντέδρασαν σκάβοντας έναν ανθυπόνομο ακυρώνοντας την προσπάθεια των Ελλήνων. Επιπλέον, όταν ο Γιουσούφ πασάς έφθασε στο Ρίο, ο Βαρθολομαίος τον ενημέρωσε ότι ο δρόμος από το Ρίο στην Πάτρα ήταν αφύλαχτος και μοίρασε στους Οθωμανούς στρατιώτες τα εθνόσημα των Ελλήνων ούτως ώστε να ξεγελάσουν τους επαναστάτες.

Στις 3 Απριλίου 1821 (Κυριακή των Βαΐων) ο Γιουσούφ πασάς μπήκε στην Πάτρα με 300 άνδρες, οι οποίοι ενώθηκαν με 800 Οθωμανούς που ήταν κλεισμένοι στο Κάστρο και επιδόθηκαν σε σφαγές, λεηλασίες και αιχμαλωσίες. Οι περισσότεροι πρόκριτοι εγκατέλειψαν την πόλη, φοβισμένοι από τις φήμες που είχε διαδώσει ο πρόξενος Green ότι θα κατέφθανε μεγάλη δύναμη οθωμανικού στρατού και στόλου και η πολιορκία λύθηκε. Μόνο οι αδερφοί Κουμανιώτες, οι Χασαπίτες και ο Π. Καρατζάς παρέμειναν και πολέμησαν σκοτώνοντας πολλούς Οθωμανούς. Οι Έλληνες πανικόβλητοι έτρεξαν στο λιμάνι όπου ήταν αγκυροβολημένα 42 επανησιακά πλοία για να τους παραλάβουν. Τα προξενεία της Αυστρίας, της Σουηδίας, της Ισπανίας και της Γαλλίας άνοιξαν τις πόρτες τους και παρέιχαν άσυλο στον άμαχο πληθυσμό.

Ιδιαίτερα ο Γάλλος πρόξενος Η. Ρουκουένιλλ, σε αντίθεση με τον Άγγλο πρόξενο που αρνήθηκε να το κάνει, έσωσε τότε πολλά γυναικόπαιδα.

Στις 4 Απριλίου οι πρόξενοι της Γαλλίας, της Αυστρίας και της Ισπανίας συναντήθηκαν με τον Γιουσουφ πασά στο Κάστρο και του ζήτησαν τον τερματισμό των σφαγών και των λεηλασιών. Αυτός υποσχέθηκε ότι θα το κάνει αλλά οι σφαγές συνεχίστηκαν. Έδωσε ακόμη εντολή να καούν τα σπίτια των προεστών, που είχαν υποκινήσει την Επανάσταση, αλλά, λόγω του ισχυρού ανέμου, η φωτιά επεκτάθηκε καίοντας 700 σπίτια μεταξύ των οποίων και αρκετά προξενεία. Μέσα σε τρεις μέρες η πόλη ήταν ολοκληρωτικά καμένη και έρημη.

- **Ποιοί ήταν οι λόγοι που απέτυχε η πολιορκία της Πάτρας τον Απρίλιο του 1821;**

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΪΟ 1821 ΕΩΣ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ 1822

Εικ. 18:
Παναγιώτης Καρατζάς.
Σχέδιο του
χαράκτη Τάσσου.

Έως τις αρχές Σεπτεμβρίου 1821 δεν πραγματοποιήθηκε κάποια αξιόλογη προσπάθεια για την κατάληψη του Κάστρου Πάτρας. Έγιναν μόνο κάποιες μάχες: στον Ριγανόκαμπο στις 2 Ιουνίου, στο Σαραβάλι στις 16 Ιουλίου, στη μονή Γηροκομείου στις 1-2 Αυγούστου. Οι εσωτερικές αντιζηλιές που επικράτησαν στο ελληνικό στρατόπεδο οδήγησαν στη δολοφονία του ηρωικού οπλαρχηγού Π. Καρατζά **(εικ.18)**, στις 4 Σεπτεμβρίου, στη Μονή Ομπλού από τους Κουμανιώτες. Στις 7 Σεπτεμβρίου, κατέφθασε στο λιμάνι της Πάτρας ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος με 35 πλοία υπό τον Καρά – Αλή και τον Ισμαήλ Γιβραλτάρ. Την επόμενη μέρα ο οθωμανικός στρατός ανακατέλαβε το Πουρναρόκαστρο και τη Μονή Ομπλού.

Εικ. 19: Ανδρέας Ζαΐμης.
Ελαιογραφία αγνώστου.
(Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό
Μουσείο).

Η Επανάσταση εδραιώθηκε στην Πελοπόννησο μετά από την άλωση, στις 23 Σεπτεμβρίου 1821, του διοικητικού της κέντρου, της Τριπολιτσάς. Ο στρατιωτικός ηγέτης της νίκης αυτής Θ. Κολοκοτρώνης, σε σύσκεψη που είχε με τον Δ. Υψηλάντη, τον Α. Μαυροκορδάτο και άλλους οπλαρχηγούς, φανέρωσε την πρόθεσή του να πολιορκήσει την Πάτρα και συγκέντρωσε 4000 άνδρες στη Γαστούνη.

Οι προύχοντες, όμως, της Αχαΐας (Π.Π. Γερμανός, Α. Ζαΐμης **(εικ.19)**, Σ. Χαραλάμπης) αντέδρασαν αποστέλλοντας μία επιστολή στην Πελοποννησιακή Γερουσία και στον Δ. Υψηλάντη, στην οποία προειδοποιούσαν ότι αν μετέβαινε ο Κολοκοτρώνης στην Πάτρα θα ξέσπαγε μεταξύ τους εμφύλιος πόλεμος. Συγχρόνως, ζητούσαν την αποστολή μίας μικρής δύναμης 300 ανδρών για

την πολιορκία της πόλης και αποδέχονταν την πολεμική συνδρομή του Δεληγιάννη, εχθρού του Κολοκοτρώνη, ή του Μαυρομιχάλη. Η Πελοποννησιακή Γερουσία κάλεσε τον Κολοκοτρώνη να ματαιώσει την επιχείρηση και να κατευθυνθεί στο φρούριο του Ναυπλίου. Ο κυριότερος λόγος που ακυρώθηκε αυτή η εκστρατεία ήταν ότι η επιτυχία της πολιορκίας της Πάτρας από τον Θ. Κολοκοτρώνη θα αύξανε το πολεμικό του γόητρο και θα τον καθιστούσε στρατιωτικό ηγέτη της Πελοποννήσου.

Οι ίδιοι οι πρόκριτοι ανέλαβαν την επανάληψη της πολιορκίας του Κάστρου και κατέλαβαν, πρώτα, το Γηροκομείο ενώ στις 21 Οκτωβρίου με 3000 άνδρες πέτυχαν τον προσωρινό αποκλεισμό του Κάστρου. Στις αρχές Νοεμβρίου κατέφθασε, ύστερα από πρόταση του Δ. Υψηλάντη, ο Β. Πετμεζάς με σημαντικές στρατιωτικές δυνάμεις για να ενισχύσει την πολιορκία της πόλης. Όμως, οι Αχαιοί πρόκριτοι, με έγγραφό τους, τον έδιωξαν. Τον Νοέμβριο του 1821, προσπάθησε ο Α. Μαυροκορδάτος, ανεπιτυχώς, να καταλάβει το Κάστρο της Πάτρας. Στις 22 Νοεμβρίου ο Γιουσούφ πασάς ανακατέλαβε τα τμήματα της πόλεως που είχαν πάρει οι Έλληνες και λύθηκε η πολιορκία.

Η αποτυχία στις αλληπάλληλες απόπειρες πολιορκίας της Πάτρας και η είδηση ότι φθάνει στην περιοχή ο στόλος του Καπουδάν πασά με μεγάλες δυνάμεις οδήγησαν το Εκτελεστικό (Ελληνική κυβέρνηση) στην απόφαση να δώσει εντολή, στις 14 Ιανουαρίου 1822, στον Κολοκοτρώνη να αναλάβει ως στρατηγός την πολιορκία της Πάτρας. Ταυτόχρονα, ζήτησε από τους Κ. Δεληγιάννη, Α. Ζαΐμη, Α. Λόντο, Γ. Σισίνη και Δ. Παπατσώνη, λόγω του επικείμενου εχθρού που αντιμετώπιζε η πατρίδα, να αποδεχθούν τις επιλογές του. Η άμεση κινητοποίηση των Ελλήνων επιταχύνθηκε μετά από την πτώση του Αλή Πασά στις 25 Ιανουαρίου 1822, η οποία αποδέσμευσε μεγάλο όγκο των οθωμανικών στρατευμάτων του Χουρσίτ πασά στα Ιωάννινα (80000 άνδρες), που μπορούσαν τώρα να κατευθυνθούν προς την Πελοπόννησο.

Εικ.20: Ι. Αλταμούρας «Η ναυμαχία Ρίου-Αντιρρίου» (1874). Ελαιογραφία. Συλλογή Έργων του Ιδρύματος Ε. Κουτλίδη.

Στις αρχές Φεβρουαρίου ο οθωμανικός στόλος αποβίβασε 9000 στρατιώτες υπό την ηγεσία του Μεχμέτ πασά για να πολεμήσουν τους Έλληνες. Στις 20 Φεβρουαρίου 1822 έγινε η **ναυμαχία της Πάτρας (εικ.20)**, πρώτη κατά παράταξη ναυμαχία του Αγώνα, στην οποία ο ελληνικός στόλος πέτυχε σημαντική νίκη υπό

την ηγεσία του Μιαούλη. Στις 26 Φεβρουαρίου ακολούθησε η νικηφόρα για τους Έλληνες μάχη της Χαλανδρίτσας. Στις 28 Φεβρουαρίου έφθασε ο Κολοκοτρώνης στην Πάτρα, εγκατέστησε το στρατηγείο του στο Σαραβάλι και συγκέντρωσε 6000 άνδρες.

Στις 2 Μαρτίου τα ελληνικά στρατεύματα κατέλαβαν τη Μονή Γηροκομείου. Στις 9 Μαρτίου 1822 έγινε η ένδοξη **μάχη στο Σαραβάλι** στην οποία ηττήθηκαν οι οθωμανικές δυνάμεις υπό την ηγεσία του Μεχμέτ πασά και του Γιουσούφ πασά. Στην αρχή οι Οθωμανοί, που αριθμούσαν 12000 άνδρες, πραγματοποίησαν έφοδο με αποτέλεσμα να καταλάβουν την περιοχή γύρω

από το Γηροκομείο. Ο Κολοκοτρώνης, όμως, επινόησε το ακόλουθο στρατήγημα. Όταν νύχτωσε, από τη θέση Νερομάννα στο χωριό Ρωμανού, φώναξε με στεντόρεια φωνή: «Ετσάκισαν οι Τούρκοι, ετσάκισαν, πάρτε τους Έλληνες, πάρτε τους!» προτρέποντας τους στρατιώτες του να τους κυνηγήσουν. Οι Οθωμανοί, μέσα στο σκοτάδι, δεν μπορούσαν να ελέγξουν τι πραγματικά συνέβαινε και άρχισαν να υποχωρούν πανικόβλητοι ενώ οι Έλληνες τους καταδίωκαν. Ο οθωμανικός στρατός υπέστη μεγάλες απώλειες, οι νεκροί και οι τραυματίες του οποίου υπολογίζονταν από 400 έως 2000. Η νίκη στο Σαραβάλι, που οφείλονταν αποκλειστικά στην στρατηγική ευφυΐα του Κολοκοτρώνη, κατέστησε τους επαναστάτες κυρίαρχους όλης της πατριάϊκής πεδιάδας.

Ο Ι. Κωλέττης, υπουργός των στρατιωτικών, κάλεσε τον Θ. Κολοκοτρώνη, μετά από την επιτυχία του αυτή, στην Κόρινθο και τον διέταξε να τεθεί επικεφαλής των δυνάμεων στη Δυτική Στερεά Ελλάδα προκειμένου να τον απομακρύνει από την Πελοπόννησο. Ο Κολοκοτρώνης αρνήθηκε, στην αρχή, αλλά επειδή ο Κωλέττης επέμενε αποφάσισε να πάει στην Κόρινθο αφήνοντας τοποτηρητή τον Δ. Πλαπούτα.

Εικ.21: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Επιζωγραφισμένη λιθογραφία Α. Fridel. 1830.

Όσο απουσίαζε ο Κολοκοτρώνης οι Οθωμανοί επιτέθηκαν σε τρία μέτωπα: στο Σαραβάλι, στο Γηροκομείο και στην Κάτω Αχαΐα και αποκρούσθηκαν επιτυχώς από τις ελληνικές δυνάμεις. Στις αρχές Μαΐου 1822 ο Κολοκοτρώνης (**εικ.21**), μετά από εντολή του Εκτελεστικού, επέστρεψε στην Πάτρα για να συνεχίσει τις προσπάθειές του για την κατάληψη του Κάστρου. Δυστυχώς, όμως, το Εκτελεστικό, επικεντρωμένο στην χρηματοδότηση της νέας επιχείρησης στη Στερεά Ελλάδα επικεφαλής της οποίας τέθηκε ο Κανέλλος Δεληγιάννης, έπαψε να στέλνει χρήματα και πολεμοφόδια για τη συντήρηση του στρατοπέδου στην Πάτρα. Παράλληλα έδωσε το δικαίωμα στους προκρίτους να στρατολογούν στις

επαρχίες τους με αποτέλεσμα να αποχωρήσουν πολλοί στρατιώτες από το στρατόπεδο της Πάτρας και να καταταγούν στα νέα αυτά σώματα. Η τελευταία αυτή ενέργεια αποδυνάμωσε εντελώς το στρατόπεδο της Πάτρας στο οποίο είχαν μείνει 600 μόνο άνδρες. Ο Κολοκοτρώνης, έχοντας μείνει με μία τόσο μικρή δύναμη για να αντιμετωπίσει 12000 Οθωμανούς, αποφάσισε οργισμένος να διαλύσει, στις 23 Ιουνίου 1822, την πολιορκία της Πάτρας και να αποχωρήσει.

- **Με ποιούς τρόπους το Εκτελεστικό (Ελληνική κυβέρνηση) προκάλεσε εμπόδια στον Κολοκοτρώνη στην προσπάθειά του να πολιορκήσει την Πάτρα; Ποιοι ήταν, κατά τη γνώμη σου, οι λόγοι που το έκανε;**
- **Σχολιάστε το παρακάτω απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Κολοκοτρώνη:**

«Η αρχηγία ενός στρατεύματος ελληνικού ήταν μία τυραννία, διατι έκανε και τον αρχηγό, και τον κριτή, και τον φροντιστή, και να του φεύγουν κάθε ημέρα και πάλιν να έρχονται, να βαστάηένα στρατόπεδον με ψέμματα, με κολακειές, με παραμύθια, να τον λείπουν και ζωοτροφίαις και πολεμοφόδια, και να μην ακούν και να φωνάζη ο αρχηγός, ενώ εις την Ευρώπην ο αρχιστράτηγος διατάττει τους

στρατηγούς, οι στρατηγοί τους συνταγματάρχας και ούτω καθεξής. Έκανε το σχέδιό του και ξεμπέρδευε. Να μου δώση ο Βέλγικτων 40000 στράτευμα το εδιοικούσα, αλλά αυτοονού να του δώσουν 500 Έλληνας δεν ημπορούσε ούτε μία ώρα να τους διοικήση. Κάθε Έλληνας είχε τα καπρίτσια του, το θεό του, και έπρεπε να κάμη κανείς δουλειά με αυτούς, άλλον να φοβερίζη, άλλον να κολοκεύη, κατά τους ανθρώπους».

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ 1823 ΕΩΣ ΤΟ 1828

Εικ. 22:
Γεώργιος Σισίνης.
Έργο του
Χρόνη Μπότσογλου,
λάδι σε μουσαμά.
Συλλογή Έργων Τέχνης
της Βουλής των
Ελλήνων.

Μετά από κάποιες ανεπιτυχείς προσπάθειες να συγκροτηθεί νέο στρατόπεδο στην Πάτρα, η Ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να αναθέσει και πάλι την αρχηγία της πολιορκίας της πόλης στον Θ. Κολοκοτρώνη, ο οποίος με 1000 άνδρες κατευθύνθηκε στις αρχές Νοεμβρίου 1823 στην Πάτρα. Η εκστρατεία, όμως, αυτή ματαιώθηκε γιατί οι Α. Ζαΐμης, Α. Λόντος και Γ. Σισίνης **(εικ.22)** απέστειλαν στο Βουλευτικό έγγραφο με το οποίο δήλωναν ότι οι επαρχίες Γαστούνης, Πύργου, Πάτρας, Καλαβρύτων και Βοστίτσας είχαν ενώσει τις δυνάμεις τους για να πολιορκήσουν εκ νέου την πόλη. Όμως, η πολιορκία αυτή δεν πραγματοποιήθηκε εξαιτίας των εμφύλιων διαμάχων.

Η επικείμενη απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο ώθησε την Ελληνική κυβέρνηση να αποφασίσει στενή πολιορκία από ξηρά και από θάλασσα της αχαϊκής πρωτεύουσας. Δημιουργήθηκε στρατόπεδο στα Δεμέστιχα, αποτελούμενο από 3500 άνδρες, υπό την αρχηγία του Α. Λόντου, ο οποίος έφθασε στην περιοχή στις 13 Σεπτεμβρίου 1824. Στα τέλη Οκτωβρίου, όμως, διέλυσε την πολιορκία της πόλης, καθώς οι στρατιώτες του λιποτάκτησαν εξαιτίας της έλλειψης τροφίμων.

Ο πρόεδρος του Εκτελεστικού, Γ. Κουντουριώτης, οργάνωσε στις αρχές Ιανουαρίου 1825, κατόπιν σχετικής απόφασης της κυβέρνησης, μεγάλη εκστρατεία για την πολιορκία της Πάτρας δεσμεύοντας, γι' αυτόν τον σκοπό, ένα τεράστιο χρηματικό ποσό από το εξωτερικό δάνειο. Όμως, το σχέδιό του ματαιώθηκε εξαιτίας των καταστροφών που προκλήθηκαν από τα οθωμανοαιγυπτιακά στρατεύματα του Ιμπραήμ και της δεύτερης πολιορκίας του Μεσολογγίου. Το χρονικό διάστημα που ακολούθησε δεν έγιναν κάποιες σοβαρές προσπάθειες πολιορκίας της Πάτρας, η οποία θα παραμείνει υπό οθωμανική κατοχή μέχρι τον Οκτώβριο του 1828.

➤ Τι εννοεί ο Θ. Κολοκοτρώνης στο παρακάτω απόσπασμα από τα Απομνημονεύματά του;

«Εισ τον καιρόν μου, η κοινωνία των ανθρώπων ήτον μικρή, δεν είναι παρά η επανάστασις μας όπου εσχέτισε όλους τους Έλληνας. Ευρίσκοντο άνθρωποι όπου δεν γνώριζαν άλλο χωριό μακρυνά μίαν ώρα από το εδικό τους. Την Ζάκυνθο την ενόμιζαν ως νομιζομεν τώρα το μακρύτερο μέρος του Κόσμου. Η Αμερική μας φαίνεται ως πως τους εφαινετο αυτών η Ζάκυνθος · έλεγαν εις την Φραγκιάν».

ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Ο σχηματισμός του στρατοπέδου της Πάτρας, ιδιαίτερα στην πρώτη φάση της πολιορκίας της πόλης (Μάρτιος-Νοέμβριος 1821), πραγματοποιήθηκε αυτόβουλα, χωρίς δηλαδή να εκδοθεί κάποια ειδική διαταγή. Η συντήρηση του στρατοπέδου, τα πρώτα έτη του Αγώνα, γίνονταν από τους ίδιους τους αγωνιστές οι οποίοι δεν έπαιρναν κάποιο μισθό. Οι στρατιωτικές δυνάμεις που το επάνδρωσαν αποτελούνταν κυρίως από γεωργούς και κτηνοτρόφους, που διέθεταν, συνήθως, ως οπλισμό κυνηγετικά όπλα, μαχαίρια, ρόπαλα, γεωργικά εργαλεία, σφενδόνες. Οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν, πολλές φορές, αίσθηση των στρατιωτικών τους καθηκόντων με αποτέλεσμα να λιποτακτούν εύκολα προς άλλα στρατόπεδα. Στις αρχές του 1822, όμως, η κατάσταση διαφοροποιήθηκε και απαιτούνταν μεγάλα χρηματικά ποσά για τη συντήρηση του στρατοπέδου η οποία συμπεριλάμβανε την καταβολή μισθών στους στρατιώτες, την αγορά πολεμικού υλικού και την υγειονομική φροντίδα.

Κέντρο ανεφοδιασμού του στρατοπέδου ήταν η μονή Ομπλού, στην οποία αποθηκεύονταν τα πολεμοφόδια και τα τρόφιμα που παράγονταν εκεί ή σε άλλες μονές της περιοχής. Στον χώρο της μονής ήταν εγκατεστημένο και στρατιωτικό νοσοκομείο για την περίθαλψη των επαναστατών.

Αρχηγοί του στρατοπέδου ήταν οι πρόκριτοι της Αχαΐας ενώ ηγετικό ρόλο σε αυτό διέθεταν, στην πρώτη φάση της πολιορκίας, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός και ο Ανδρέας Ζαΐμης.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Η συντήρηση του ελληνικού στρατού που πολιορκούσε την Πάτρα απαιτούσε χρήματα για την καταβολή των μισθών στους στρατιώτες, την αγορά της τροφής, των πολεμοφοδίων και των ζωοτροφών. Οι πηγές χρηματοδότησής του ήταν:

- 1) Τα εθνικά εισοδήματα που εισέπρατταν οι πρόκριτοι. Ο Α. Λόντος, για παράδειγμα, εισέπραξε από την επαρχία Βοστίτσας (Αίγιο) 80000 γρόσια και ξόδεψε 67000.
- 2) Οι εισφορές των προκρίτων και των αρχηγών. Το 1822 πρόσφεραν για την πολιορκία της Πάτρας ο Ι. Παπαδιαμαντόπουλος 25000 γρόσια, ο Α. Κανακάρης 20000, ο Ν. Λόντος 50000 και ο Κ. Μπουκαούρης 10000.
- 3) Οι εκούσιες εισφορές των Ελλήνων, π.χ. τα πολεμοφόδια που έστειλαν οι Επτανήσιοι και η ελληνική παροικία του Λιβόρνου.
- 4) Όπλα και λάφυρα των Οθωμανών που είχαν συγκεντρώσει οι Έλληνες επαναστάτες από τις άλλες πόλεις που είχαν πολιορκήσει.
- 5) Τα ταμεία των ισναφίων (επαγγελματικών σωματείων) της Πάτρας.
- 6) Τα δάνεια της ελληνικής ανεξαρτησίας που συνάφθηκαν το 1823 στο Λονδίνο.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΣΤΟΝ J. MAISON ΤΟ 1828

Εικ.23: Ιμπραήμ πασάς, Giovanni Boggi. Επιζωγραφισμένη λιθογραφία. 1826. (Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Εικ. 24: Nicolas-Joseph Maison. Λιθογραφία του 19^{ου} αιώνα (Αθήνα. Συλλογή Εταιρείας για τον Ελληνισμό και τον Φιλελληνισμό)

Εικ. 25: A.C.F Hecquet. «Notes sur le siège de Château de Morée. Notes sur l'expédition de Morée en 1828». Γεννάδειος Βιβλιοθήκη. Σχέδιο από το ημερολόγιο του συνταγματάρχη A.C.F Hecquet που απεικονίζει την πολιορκία του Φρουρίου Ρίου από το Γαλλικό εκστρατευτικό σώμα τον Οκτώβριο 1828.

Με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου στις 7/19 Ιουλίου 1828 μεταξύ των τριών Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία) αποφασίσθηκε η αποστολή γαλλικών στρατευμάτων στην Πελοπόννησο για την απομάκρυνση του αιγυπτιακού στρατού του Ιμπραήμ **(εικ.23)**, ο οποίος από την έλευσή του το 1825 στην Ελλάδα για να βοηθήσει τους Οθωμανούς, είχε προξενήσει τεράστιες καταστροφές στις πόλεις και στα χώρια της Πελοποννήσου. Στις 29 Ιουλίου/9 Αυγούστου 1828 υπογράφηκε η Συνθήκη της Αλεξάνδρειας ανάμεσα στον Μωχάμετ Άλη της Αιγύπτου, πατέρα του Ιμπραήμ, και στον Βρετανό ναύαρχο Κόδριγκτον σύμφωνα με την οποία ο πρώτος συμφωνούσε στην εκκένωση της Πελοποννήσου από τον στρατό του.

Η Γαλλική Στρατιωτική Αποστολή υπό τον Στρατηγό Nicolas-Joseph Maison **(εικ.24)**, που ξεκίνησε από την Τουλόν στις 17 Αυγούστου 1828, αποτελούνταν από 14.000 άνδρες, οι οποίοι χωρίσθηκαν σε τρεις μοίρες, υπό τον Maison, τον Sebastiani και τον Schneider. Η τρίτη μοίρα υπό τον Schneider αποβιβάστηκε στην Πάτρα στις 3 Οκτωβρίου. Ο Schneider, μετά από την εκπνοή της εικοσιτετράωρης προθεσμίας που είχε δώσει στους Οθωμανούς για να παραδώσουν

το Κάστρο, το βράδυ της 7ης Οκτωβρίου, χώρισε τα τρία συντάγματά του σε τρεις φάλαγγες που μαζί με το πυροβολικό τοποθετήθηκαν στις παρυφές του Κάστρου, με σκοπό την πραγματοποίηση εφόδου. Τότε, οι Οθωμανοί άνοιξαν, αμέσως, τις πύλες του Κάστρου και οι Γάλλοι μπήκαν και το κατέλαβαν αμαχητί. Ύψωσαν την αγγλική, τη γαλλική και τη ρώσικη σημαία. Η επίσημη παράδοση του Κάστρου της Πάτρας έγινε στις 8 Οκτωβρίου 1828 το πρωί.

Ενώ η συνθήκη της Πάτρας έγραφε ότι η παράδοση ίσχυε και για το Φρούριο του Ρίου, πολλοί Αγάδες στασίασαν και

μαζί με 800 στρατιώτες κλείστηκαν στο Φρούριο του Ρίου. Ο Στρατηγός Schneider προσπάθησε χωρίς αποτέλεσμα να διαπραγματευτεί με τους Αγάδες. Στις 19 Οκτωβρίου η πολιορκία **(εικ.25)** τοποθετήθηκε μπροστά από το Φρούριο 400 μέτρα μακριά από το οποίο εγκαταστάθηκαν 14 κανόνια του Πολεμικού Ναυτικού των Γάλλων. Στις 26 Οκτωβρίου ο γαλλικός στρατός ενισχύθηκε με δύο συντάγματα πεζικού με επικεφαλής τον στρατηγό Higonet. Στις 30 Οκτωβρίου τα γαλλικά κανόνια δημιούργησαν ρήγμα στους προμαχώνες του Φρουρίου αναγκάζοντας τους Οθωμανούς, μετά από τέσσερις ώρες, να παραδοθούν στον Στρατηγό Maisson που είχε καταφθάσει εκεί πριν από λίγες μέρες.

ΛΟΓΟΙ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Ο Πατρινός ιστοριοδίφης Κ. Τριανταφύλλου, ο οποίος αφηγείται στον Νεολόγο Πατρών το 1931 την ιστορία της Πολιορκίας της Πάτρας, αναφέρει τους εξής λόγους για τους οποίους καθυστέρησε η παράδοση της Πάτρας:

1. Οικονομικοί λόγοι.
2. Εμφύλιες διαμάχες.
3. Έλλειψη τάξης και πειθαρχίας στους πολιορκητές που ήταν άπειροι στον πόλεμο.
4. Έλλειψη αρχηγού ικανού να ηγηθεί της πολιορκίας. Αυτός ήταν ο Κολοκοτρώνης, ο οποίος όμως πολεμήθηκε από τους Αχαιούς αρχηγούς.
5. Το ισχυρό Κάστρο της Πάτρας και η θέση του δίπλα στη θάλασσα κοντά στα Φρούρια Ρίου, Αντιρρίου και Ναυπάκτου.
6. Η φιλοτουρκική δράση του Άγγλου πρόξενου Γκρην.

➤ **Να σχολιάσεις το ακόλουθο απόσπασμα του ιστοριοδίφη Κ. Τριανταφύλλου στον Νεολόγο Πατρών (1931):**

«Εκείνος ο οποίος θα παρακολουθήσει την ιστορία της πολιορκίας των Πατρών, θα ιδή ταυτοχρόνως εν μικρογραφία και αυτό τούτο το έργο της όλης Επαναστάσεως, την έκρηξιν, την μορφήν της, την εξέλιξίν της, τας ελλείψεις και τα αποτελέσματά της».

Εικ. 26: «Le Courrier de l’Orient» (Ταχυδρόμος της Ανατολής).

Η ΠΑΤΡΑ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ

Η Πάτρα, μετά από τις αλλεπάλληλες πολιορκίες και τις αναρίθμητες μάχες που έγιναν από το 1821 έως το 1828, ήταν μία πόλη ολοκληρωτικά κατεστραμμένη. Τίποτα δεν θύμιζε το προεπαναστατικό παρελθόν της όταν ήταν μία πόλη ακμάζουσα εξαιτίας των εμπορικών της συναλλαγών. Η πόλη και η ύπαιθρός της ήταν γεμάτη ερείπια. Δεν υπήρχαν σπίτια ούτε δένδρα παρά μόνο στάχτες.

Μία πολύ σημαντική πρωτογενής πηγή πληροφόρησης για την εικόνα αυτή της Πάτρας και για τις ενέργειες που έγιναν τους πρώτους μήνες μετά

από την απελευθέρωσή της για την ανόρθωσή της αποτελεί το βιβλίο με τίτλο «Souvenirs de la Morée, recueillies pendant le séjour des Français dans le Péloponnèse» (Αναμνήσεις από τον Μοριά) το οποίο έγραψε ο Γάλλος δεκανέας Jacques Mangear, που έφθασε στην Πάτρα τον Οκτώβριο του 1828, συμμετέχοντας στο Γαλλικό εκστρατευτικό σώμα, και αποχώρησε τον Μάρτιο του 1829. Εργάστηκε στο γαλλοελληνικό τυπογραφείο, που, με διευθυντή τον υπολοχαγό Ρεμπώ, τύπωσε στην Πάτρα την εφημερίδα «Le Courrier d' Orient» (Ταχυδρόμος της Ανατολής, **εικ.26**), από την οποία αντλούμε σημαντικές πληροφορίες για την εποχή αυτή.

Εικ. 27: «Κάστρο της Πάτρας, παλιό πλατάνι», υδατογραφία του James Skene, 1838-1845 (Αθήνα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Το βιβλίο του Mangeart αναφέρει τα εξής για το Κάστρο και για την εικόνα που παρουσιάζει η πόλη μετά από την απελευθέρωσή της: «Στο τέρμα του μακρινού και βρώμικου δρόμου είναι η κύρια είσοδος του Κάστρου. Βλέπει κανείς ένα δέντρο αξιοπρόσεχτο για το πάχος του και την ηλικία του. Είναι ένας όμορφος πλάτανος (**εικ.27**) που σκιάζει μια πηγή που τροφοδοτείται από τα νερά των υδραγωγείων. Είναι σχεδόν ο μόνος δρόμος που γλίτωσε από τη βαρβαρότητα των Τούρκων και των Αιγυπτίων που κατέστρεψαν κάθε τι που το χέρι ανθρώπου μπορεί να καταστρέψει».

Εικ. 28: Σχέδιο της Πάτρας από τον Σ.Βούλγαρη (1829).

Όμως, σε άλλο σημείο της αφήγησής του γράφει πόσο γρήγορα αλλάζει αυτή η εικόνα της πόλης: «Είδαμε αυτήν την πόλη των δυο μηνών να κάνει ταχύτατες προόδους στον πολιτισμό. Ήδη βρίσκονται σ' αυτήν διάφορα σχολεία όπου μορφώνεται η καινούρια γενιά. Έχει νόμους· ανέδειξε τους άρχοντές της. Αριθμεί ήδη πάνω από τέσσερις χιλιάδες κατοίκους...Το έδαφός της που είχε από πολύ καιρό εγκαταλειφθεί σκεπάζεται από καλύβες· τα ερείπιά της διορθώνονται· οι εξοχές της, που είχαν ερημωθεί από τον πόλεμο κι είχαν μείνει επί πολλά χρόνια ακαλλιέργητες, είναι γεμάτες εργάτες που τις οργώνουν...Εκατό μικρά καΐκια συρρέουν στο λιμάνι της φορτωμένα με τρόφιμα, με ξυλεία...Αι Πάτραι ξαναγίνονται τέλος πάντων μια πόλη».

Η ανοικοδόμηση των πόλεων που είχαν καταστραφεί ολοκληρωτικά από τους μακροχρόνιους πολέμους και η αποκατάσταση των φρουρίων της Πελοποννήσου οφείλονταν στο μηχανικό του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος. Το νέο πολεοδομικό σχέδιο της Πάτρας ήταν έργο των αξιωματικών

του γαλλικού μηχανικού Βούλγαρη και Γκαρνώ που έφθασαν στην Πάτρα στις 6 Δεκεμβρίου 1828. Σύμφωνα με αυτό, η πόλη διέθετε τη μορφή ενός μεγάλου παραλληλόγραμμου και χωρίζονταν σε Κάτω Πόλη, που συνόρευε με την παραλιακή ζώνη και σε Άνω Πόλη που κατέληγε στις παρυφές του Κάστρου **(εικ.28)**. Δεκαεπτά κάθετοι ευρύτατοι ανηφορικοί δρόμοι διασταυρώνονταν, σε ορθές γωνίες, με οκτώ οριζόντιους, διαιρώντας την πόλη σε εκατό μεγάλα οικοδομικά τετράγωνα. Το σχέδιο περιελάμβανε εννέα συμμετρικές πλατείες, αποβάθρες, ευρύχωρες και μακρινές λεωφόρους, συντριβάνια, στοές, πράσινες περιοχές γύρω από το Κάστρο και τρεις κύριες πύλες από τις οποίες περνούσαν οι δρόμοι για τη Γαστούνη, τα Καλάβρυτα και την Κόρινθο. Δυστυχώς, όμως, το αρχικό αυτό σχέδιο του Βούλγαρη δεν εφαρμόστηκε πλήρως, λόγω των πιέσεων που άσκησαν στον κυβερνήτη Καποδίστρια οι ντόπιοι κοτζαμπάσηδες και των πενιχρών οικονομικών του ελληνικού κράτους. Το 1830 άλλαξε και οι 5 συμμετρικές πλατείες εντός του παραλληλόγραμμου που συνόρευε με την παραλιακή ζώνη έγιναν δύο: η πλατεία Γεωργίου Α' και η Πλατεία Όλγας.

Το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα συνόδευαν 20 επιστήμονες και καλλιτέχνες οι οποίοι αποτελούσαν τη Γαλλική Επιστημονική Αποστολή. Έργο τους ήταν ο εντοπισμός και η εικονογραφική τεκμηρίωση αρχαίων και βυζαντινών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων και η καταγραφή της βοτανικής και της ζωολογίας στην Πελοπόννησο, στην Αττική και στις Κυκλάδες. Στην Αποστολή αυτή συμμετείχαν και 28 αξιωματικοί τοπογράφοι του Γενικού Επιτελείου Στρατού και του Σώματος Μηχανικού του γαλλικού στρατού, υπό τη διοίκηση του Maison, οι οποίοι ασχολήθηκαν με την χαρτογράφηση του Μοριά **(εικ.29)**. Αυτός είναι και ο πρώτος χάρτης της Ελληνικής Επικράτειας που σχεδιάστηκε επιστημονικά και γεωδαιτικά και πάνω του αποτυπώθηκαν όλες οι πόλεις, τα χωριά, τα μοναστήρια, οι εκκλησίες, οι πύργοι, οι οχυρώσεις, οι αγροικίες και οι ανθρώπινες επεμβάσεις.

Εικ. 29: Jean Pierre Eugène Félicien Peytier «Ο χάρτης του Μοριά του 1832».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1) Συμπλήρωσε την ακροστιχίδα της Πάτρας των επαναστατικών χρόνων για να βρεις το όνομα της πλατείας στην οποία ο Παλαιών Πατρών Γερμανός όρκισε τους επαναστάτες.

-----	Έτσι ονομάζονταν η πρώτη Επαναστατική Επιτροπή της Πάτρας.
-----	Ήταν και αυτός υπαίτιος για την αποτυχία της πολιορκίας της Πάτρας.
-----	Το μικρό όνομα προκρίτου και εμπόρου της Πάτρας.
-----	Στο βουνό αυτό συγκροτήθηκε το στρατόπεδο των επαναστατών.
-----	Έτσι ονομάζονταν το λαγούμι που έσκαβαν οι επαναστάτες για να ανατινάξουν τα τείχη του Κάστρου.
-----	Το όνομα του πασά που κατέπνιξε την Επανάσταση στην Πάτρα τον Απρίλιο 1821.
-----	Έτσι ονομάζονταν η πρώτη Ελληνική Κυβέρνηση που ιδρύθηκε κατά την Επανάσταση.
---	Το μέρος της πόλης που κατοικούσαν όταν ξέσπασε η επανάσταση (αντίστροφα).
---	Στο φρούριο αυτό προέβαλαν αντίσταση οι Οθωμανοί στο Γαλλικό εκστρατευτικό σώμα.
-----	Ήταν μητροπολίτης Πάτρας όταν ξέσπασε η Επανάσταση.
-----	Ήταν επικεφαλής του αιγυπτιακού στρατού.
-----	Τι είδους κέντρο ήταν η Πάτρα πριν από την επανάσταση;
-----	Η πολιορκία του κράτησε αρκετά χρόνια (αντίστροφα).

2) Βρες στο παρακάτω κρυπτόλεξο εννιά (9) λέξεις που έχουν σχέση με

την πολιορκία της Πάτρας:

Κ Ο Λ Ο Κ Ο Τ Ρ Ω Ν Η Σ
Κ Ε Π Α Ν Α Σ Τ Α Τ Ε Σ
Υ Τ Ψ Ξ Ξ Τ Ε Ρ Τ Κ Β Ω
Π Ρ Ο Μ Α Χ Ω Ν Ε Σ Λ Κ
Ο Π Λ Α Μ Α Ι Ζ Ω Ν Ο Φ
Ε Ζ Ν Ω Α Ω Κ Η Λ Φ Ν Φ
Σ Α Γ Σ Β Ι Α Ν Ε Δ Τ Δ
Η Ι Θ Ο Α Ζ Ν Χ Θ Η Ο Π
Μ Μ Ρ Ω Κ Ε Ο Ι Ν Θ Σ Ψ
Α Η Η Ξ Υ Μ Ν Φ Α Κ Β Ω
Ι Σ Ι Κ Μ Ο Ι Ρ Ω Β Ω Φ
Α Ρ Ζ Χ Η Μ Α Π Δ Κ Γ Ω

3) Βρες τις απαντήσεις:

Στη συνέλευση αυτή οι προύχοντες της Αχαΐας πήραν τις πρώτες αποφάσεις για την Επανάσταση. **Β**_____

Σε αυτόν οφείλονταν η νίκη στη Μάχη του Σαραβαλίου στις 9 Μαρτίου 1822.

Κ_____

Έκανε τα πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Πάτρας. **Β**_____

Εκεί έγιναν οι πρώτες επαναστατικές ενέργειες στην Αχαΐα. **Κ**_____

Ο πασάς της Πελοποννήσου όταν ξέσπασε η Επανάσταση. **Χ**_____

Ήταν επικεφαλής του ελληνικό στόλου στη Ναυμαχία της Πάτρας στις 20 Φεβρουαρίου 1822 **Μ**_____

Απαντήσεις ασκήσεων

- 1) Η ακροστιχίδα σχηματίζει τη λέξη **ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ** και οι απαντήσεις από πάνω προς τα κάτω είναι οι εξής: ΑΧΑΪΚΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟ, ΓΚΡΗΝ, ΙΩΑΝΝΗΣ, ΟΜΠΛΟΣ, ΥΠΟΝΟΜΟΣ, ΓΙΟΥΣΟΥΦ, ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ, ΑΝΩ, ΡΙΟ, ΓΕΡΜΑΝΟΣ, ΙΜΠΡΑΗΜ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ, ΚΑΣΤΡΟΥ.
- 2) ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ, ΠΡΟΜΑΧΩΝΕΣ, ΟΠΛΑ, ΜΑΙΖΩΝ, ΛΟΝΤΟΣ, ΣΗΜΑΙΑ, ΖΑΪΜΗΣ, ΚΑΝΟΝΙΑ.
- 3) ΒΟΣΤΙΤΣΑΣ, ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ, ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ, ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ, ΧΟΥΡΣΙΤ, ΜΙΑΟΥΛΗΣ.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

1. Παλαιών Πατρών Γερμανός, *Υπομνήματα περί της Επανάστασεως της Ελλάδος. Από το 1820 μέχρι του 1823*. Αθήνα 1837.
2. Θ. Κολοκοτρώνης, *Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1836*. Αθήνα 1846.
3. Κ. Τριανταφύλλου, *Ιστορικόν Λεξικόν των Πατρών*. Πάτρα 1980.
4. Κ. Σιμόπουλος, *Πώς είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21, τ. Α'*, σ. 183-211. Αθήνα 1984.
5. Σ. Θωμόπουλος, *Ιστορία της πόλεως των Πατρών από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του σήμερα, τ.2*. Πάτρα 1999.
6. Πάτρα. *Από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα 2005.
7. Ν. Τζανάκος, *Η Γαλλική εκστρατεία στον Μοριά και ο Στρατάρχης Μαιζών*. Πάτρα 2017.
8. Ν. Τόμπρος «Ενοπλες συγκρούσεις και πολιτικές αντιπαραθέσεις κατά τη διάρκεια της πολιορκίας των Πατρών», στο Στ' Διεθνές Συνέδριο με θέμα: «Πολεμικές συγκρούσεις και τόποι καθαγιασμού του απελευθερωτικού αγώνα κατά την Επανάσταση του 1821» (Αθήνα, 6-7.10.2017).
9. Σ. Λαΐου-Μ. Σαρηγιάννης, *Οθωμανικές αφηγήσεις για την Ελληνική Επανάσταση. Από τον Γιουσούφ Μπέη στον Αχμέτ Τζεβντέτ πασά*. Αθήνα 2019.
10. Ν. Τόμπρος, *Η Πάτρα στον αγώνα (1821-1828)*. Πάτρα 2021.

H. W. Williams, «Castle of Patras, ancient Patrae». *Select Views in Greece with Classical Illustrations*, τ. II, Λονδίνο, 1829.

J. Skene, «Patras» Μνημεία και τοπία της Ελλάδος. 1838-1845. Αθήνα. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, 1985.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΑΧΑΪΑΣ

1. Εποπτεία-Επιμέλεια: Δρ. Αναστασία Κουμούση, Αρχαιολόγος
Διευθύντρια Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας
2. Κείμενο: Ειρήνη Μαγκανιώτη,
Αρχαιολόγος Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας
3. Εκτύπωση: Εκτυπώσεις Κωνσταντινόπουλος

Εικόνα εμπροσθόφυλλου:

S. Pomardi. "Patrasso" .*Viaggio nella Grecia fatto da Simone Pomardi negli anni 1804, 1805, e 1806. Arrichito di tavole in rame*, τ. I, Ρώμη, Vincenzo Ruggioli, 1820.

Εικόνα οπισθόφυλλου:

J. C. Langlois. «Παράδοση του Κάστρου του Μοριά στον στρατηγό J.L Maison». *Collections du château de Versailles*. 1836.